

जागतिक: एम-अध्ययन

Prof. Dr. Thore Shivaji Dattatraya

Head of Department of Comm., Research Guide Pune University (Bus Adm & Business Practices)
Arts Science & Commerce College, Manmad, Tal. Nandgaon, Dist: Nashik (M.S.)

प्रास्ताविक -(Introduction)

स्पर्धेच्या युगात संप्रेषणाच्या माध्यमामध्ये खूप प्रचंड प्रमाणात वाढ व बदल होत आहेत. मोबाईल [Mobile][भ्रमणध्वनी] हे एक संप्रेषणाचे प्रमुख माध्यम बनले आहे. आज तरूण मध्यम व वयोवृद्ध प्रत्येकाच्या जीवनात मोबाईल अत्यंत आवश्यक बाब झालेली आहे. किंबहुना अवघे जीवनच मोबाईलमय झाले आहे, असे म्हणणे वावगे ठरणार नाही. भारतात १० वर्षांपूर्वी फक्त उच्चशिक्षित व्यक्तींच्याच मोबाईल उपभोगाची व मूलभूत गरजेची बाब होती. परंतु अलिकडे मात्र मोबाईल ही सर्वच स्तरांतील व्यक्तींची उपभोगाची व मूलभूत गरज झाली आहे. संगणकासारखा मोबाईलचा वापर प्रत्येक ठिकाणी होत असलेला दिसत आहे. आज फेरीवाले, भाजीवाले व उद्योगपती, व्यापारी, व्यावसायिक, मध्यस्थ, विद्यार्थी सर्वजणच मोबाईलचा वापर करीत आहेत. सुरुवातीस मोबाईल वापर हा पुर्णपणे संप्रेषणासाठीच [Communication] केला जात होता, परंतु मात्र काळाच्या ओघात त्याच्या स्वरूपात खूप बदल झाले. आज मोबाईलचा वापर माहितीची साठवणूक, माहितीची देवाण-घेवाण, इंटरनेटच्या वापरासाठी मोठ्या प्रमाणात केला जात आहे. जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेत मोबाईल वापरणारा सर्वात मोठा गट म्हणून विद्यार्थ्यांकडे पाहिले जाते. आज जर शाळा महाविद्यालयमध्ये सर्वेक्षण केले तर मोजकेच विद्यार्थी असे असतील की जे मोबाईलचा वापर करीत नाही. आज जर मोबाईलचा वापर अध्ययनासाठी केला तर तो निश्चितच प्रभावी ठरेल. यासाठी मोबाईल लर्निंग ही संकल्पना खूपच उपयुक्त आहे. ही संकल्पना नवीन नसून यावर हवी तेवढ्या प्रमाणात सखोल, व्यापक व परिपूर्ण चर्चा झालेली आहे. मोबाईलचा वापर अध्ययनात केल्यामुळे सहज ज्ञान प्राप्त होते. यामुळे सर्वांगीन विकास होण्यास मदत होते.

उद्देश : (Objective) 1. एम. अध्ययनाचा अर्थ अभ्यास करणे. 2. मोबाईल अध्ययनाचा इतिहासाचा अभ्यास करणे. 3. एम. अध्ययनाची वैशिष्ट्येचा अभ्यास करणे. 4. एम. अध्ययनातील तंत्रज्ञानाचा अभ्यास करणे. 5. एम. अध्ययनातील चार कौशल्याचा अभ्यास करणे.

गृहितके : [Hypothesis]

1. एम. अध्ययनाचा अर्थाचा अभ्यास होत आहे. 2. मोबाईल अध्ययनाचा इतिहास अभ्यासला जात आहे. 3. एम. अध्ययनाची वैशिष्ट्यांचा अभ्यास करीत आहे. 4. एम. अध्ययनातील तंत्रज्ञानाचा अभ्यास करीत आहे. 5. एम. अध्ययनाची कौशल्याचा अभ्यास करीत आहे.

एम : अध्ययन अर्थ . [Meaning of M-Learning]

आज जागतिक पातळीवर एम-अध्ययनाचा वापर केला तर ज्ञानप्राप्तीत चांगलाच फायदा होईल, यात शंकाच नाही. १९८० च्या उत्तरार्धातमध्ये ई-लर्निंगचा वापर सुरू झाला आणि १९९० च्या दशकात मोठ्या संगणकाचे [Desktop] लॅपटॉप मध्ये रूपांतर होण्यास सुरुवात झाली. हाताळता येण्यायोग्य किंवा सुटसुटीत [Portable] अशा साधनांमुळे [Device] त्यांच्या वापरातही खूप मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली. ही साधने गेमस्, व्यावसायिक संप्रेषण याबरोबरच त्यांच्या विविधपूर्ण अशा वैशिष्ट्यांमुळे सर्वव्यापक [Ubiquitous] साधने बनली. अलीकडच्या काळात तर अशा साधनांच्या वापराने समाजाची जीवनशैलीच बदलून गेली आणि 'बिनतारी समाज' [Wireless Society] निर्माण झाला. या सर्व घटनांनी अध्ययनाच्या एका नवीन पद्धतीची दारे खुली केली. ती पद्धत म्हणजे एम. अध्ययन किंवा एम. लर्निंग होय. आधुनिक काळात सध्या ज्यावेळी हाताळण्यास सोप्या किंवा सुटसुटीत अशा साधनांचा उदा. PDA [Personal Digital Assistants], मोबाईल फोन्स, लॅपटॉप्स या व यासारख्या इतर माहिती तंत्रज्ञानातील साधनांचा वापर अध्ययन-अध्यापनासाठी केला जातो. तेव्हा एम-लर्निंग घडून येते.

मोबाईल अध्ययनाचा इतिहास: [History of Mobile Learning]

१९७० ते १९८० : Alan Kay आणि त्यांच्या सहकार्याने PARC [Palo Alto Research Center] येथे पुस्तकाच्या आकाराचा Dynabook नावाचा संगणक तयार केला. या संगणकाची निर्मिती अध्ययनाच्या हेतूने करण्यात आली.

१९९० : आशिया आणि युरोपमधील विद्यापीठांमध्ये मोबाईल लर्निंग विकसित केले, शिवाय त्याच्या मूल्यांकनाबाबतही कार्य केले.

२००९ : The International Association for Mobile Learning [IamLearn] याची स्थापना झाली. मोबाईल लर्निंगबाबतचे संशोधन, विकास, उपयोजन याबाबतही संघटना कार्य करते.

या संघटनेमार्फत MLEARN 2009 या नावाने वार्षिक आंतरराष्ट्रीय कॉन्फरन्स आयोजित केली जाते. IamLearn द्वारे एक वेबसाईट तयार केली आहे. याद्वारे नवीन प्रकल्पाबाबत माहिती, नवीन तंत्रज्ञान अध्यापनाचे विविध स्रोत याबाबत माहिती दिली जाते.

